

**NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVA
2014-2020**

SISUKORD

Sissejuhatus	3
I Lähtekohad	4
1. Arengukava väljatöötamise taust ja põhialused	4
2. Lühülevaade hetkeolukorrast, arenguvajadustest ja -võimalustest	4
2.1. Noorte olukord	4
2.2. Noortevaldkonna hetkeseis	5
2.3. Arenguvajadused ja –võimalused.....	5
II Läbivad põhimõtted, eesmärgid, meetmed ja indikaatorid aastateks 2014-2020	7
1. Läbivad põhimõtted	7
2. Üldeesmärk	7
3. Alaeesmärgid, eesmärkide saavutamise meetmed ja olulisemad tegevused	8
ALAEESMÄRK 1: noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks	8
ALAEESMÄRK 2: noorel on väiksem risk olla tõrjutud	8
ALAEESMÄRK 3: noore osalus otsustes on rohkem toetatud	9
ALAEESMÄRK 4: noortevaldkonna toimimine on mõjusam	10
III Arengukava juhtimine ja elluviimine, seire ja rahastamine, seosed teiste strateegiatega ning läbivate teemadega arvestamine	11
1. Juhtimine ja elluviimine	11
2. Seire, aruandlus ja täiendamine	11
3. Rahastamine	12
4. Seosed teiste strateegiatega	13
5. Läbivad teemad ja nendega arvestamine	14

SISSEJUHATUS

Eesti ühiskonna ees seisvate väljakutsetega toimetulekuks on väga oluline kuidas ja kuhu Eesti noor põlvkond areneb ning millist arengut oma pere, kogukonna ja riigi jaoks soovib. Käesoleva arengukava raames on noorena käsitletud 7-26-aastaseid. Noortevaldkonna¹ kui noorega kõige mitmekülgsemalt suhestuva eluala areng ja selle tulevikuväljakutsed lähtuvad noorte, noortepoliitika ja noorsootöö ning kogu ühiskonna seisundist ja arenguvajadustest.

Eesti võttis 2006. aastal eesmärgiks kujundada välja ja rakendada noore tegelikest vajadustest ning väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades – lõimitud noortepoliitika. Kuigi selle eesmärgi poole liikumisel on Eestis saavutatud märkimisväärset edu, on vajalik edasiminekuks mitmetes tegevussuundades. Samuti toovad noorte seisundi muutused ühiskonnas kaasa pideva vajaduse vastata muutustega noortevaldkonna tegevustes.

Lähtudes noorte seisundist ja Eesti seatud eesmärkidest on perioodil 2014-2020 noortevaldkonnas vajalik võtta fookusesse järgmine:

- Rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks.
- Ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine.
- Aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes.
- Edukus tööturul.
- Kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö.

Nimetatud fookused on arengukavas avatud nelja alaeesmärgi ja meetme kaudu. Meetmete elluviimiseks koostatakse rakendusplaan.

Noortevaldkonna arengukava panustab eelkõige konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärkidesse, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi eesmärkidesse ja tegevustesse. Noortevaldkonna arengukava rakendamine on vajalik ka pere- ja rahvastikupoliitika, tööturu ja sotsiaalse turvalisuse, spordi ja lõimumise valdkondade eesmärkide saavutamiseks.

¹ Noortevaldkond, st noortepoliitika ja noorsootöö

I LÄHTEKOHAD

1. ARENGUKAVA VÄLJATÖÖTAMISE TAUST JA PÕHIALUSED

Noortevaldkonna arengu planeerimine riigi tasandil toimub kolmandat korda. Aastal 2001 koostati „Eesti noorsootöö kontseptsioon“ ja „Eesti noorsootöö arengukava aastateks 2001-2004“, millele järgnes 2006. aastal heakskiidetud „Noorsootöö strateegia 2006-2013“. Käesoleva arengukava erisus võrreldes varasematega seisneb valikus keskenduda eesmärkidele ja meetmetele, mis aitavad saavutada positiivset muutust kõige olulisemate väljakutsete osas, st arengukavas ei kirjeldata meetmeid kõikides noorsootöö ja noortepoliitika alavaldkondades.

Arengukavas on eesmärkide seadmise aluseks võetud neli peamist vaatenurka:

- 1) noorte olukord ja selle muutustrendid;
- 2) ühiskonna arengud ja riigi ees seisvad väljakutsed, sh eesmärgid seotud valdkondades;
- 3) noortevaldkonna, sh noorsootöö ja noortepoliitika olukord: senitehtu, põhimõtted, arenguvajadused;
- 4) suundumused Euroopas ja kogu maailmas, sh Euroopa Liidu eesmärgid.

Nende vaatenurkade analüüsist lähtuvad ka arengukavas kirjeldatud fookused, eesmärgid ja meetmed².

2. LÜHIÜLEVAADE HETKEOLUKORRAST, ARENGUVAJADUSTEST JA -VÕIMALUSTEST³

2.1. NOORTE OLUKORD

Noortevaldkond⁴ hõlmab noori vanusegrupis 7-26⁵. 2013. aasta 1. jaanuari seisuga oli Eestis selles grupis 288 492 inimest, mis moodustab 22,4% Eesti rahvastikust⁶. Nagu suures osas teisteski Euroopa riikides on noorte osakaal elanikkonnast vähenemas. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub noorte osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2022. aastani, mil see hakkab tasapisi taas kasvama. Kasvutrend püsib kuni 2039. aastani, seejärel hakkab noorte osakaal kogurahvastikust jälle langema.⁷ Arvestades noorte seisundi muutusi aastate lõikes⁸ ja Eesti võetud eesmärgid⁹, nõuavad erilist tähelepanu negatiivsed trendid nagu noorte kasvav väljaränne, 15-19-aastaste kõrge töötus, mitteõppivate ja mittetöötavate noorte arv, kõrge suhtelise vaesuse määr, probleemne tervisekäitumine, sh eriti noorte meeste riskikäitumine. Tähelepanu nende trendidele tähendab eelkõige tähelepanu nende tekkepõhjustele, võimalike tagajärgede ennetamisele ja ebasoovitava mõju vähendamisele. Vajalik on pöörata tähelepanu ka sellele, et positiivsed trendid jätkuks.

² Vt seletuskirja LISA 1 ülevaate saamiseks peamistest analüüsi sisenditest.

³ Vt ka seletuskirja LISA 2 Eesti Noorsootöö Keskuse poolt koostatud hetkeolukorra kirjeldust aastal 2012.

⁴ Noortevaldkond, st noortepoliitika ja noorsootöö (vt noorsootöö mõiste noorsootöö seadus §4: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694>)

⁵ Noore vanusegrupi määratleb noorsootöö seaduse §3, vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694>

⁶ www.noorteseire.ee

⁷ Noorteseire aastaraamat 2012. www.noorteseire.ee.

⁸ Noorte seisundi kirjeldamiseks on aastast 2009 koostatud noorteseire aastaraamatuid, milles antakse ülevaade noorte eluolus toimunud muutustest aastate lõikes (vt www.noorteseire.ee), lisaks on käsitletud uuringuid noorte olukorrast, millest olulisemad on nimetatud arengukava seletuskirjas.

⁹ Eelkõige Eesti konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ määratletud eesmärgid vähendada noorte ja pikaajalise töötuse määra, vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18-24) osakaalu ning erija kutsealase hariduse taaskasvanute (25-64) osakaalu. Lisaks ka teiste valdkondlike arengukavade eesmärgid, mille seostest on ülevaade lk 13.

2.2. NOORTEVALDKONNA HETKESEIS

Noortevaldkonna võimalused noorte mitmekülgset arengut toetada, probleemide tekkepõhjustega tegeleda ning pakkuda lahendusi raskustesse sattumise korral on viimaste aastatega jõudsalt kasvanud. Noorsootöös on suurenenud noorte jaoks loodud struktuuride arv¹⁰ ja seeläbi paranenud noorsootöö kättesaadavus¹¹, suurenenud on tugi töö kvaliteedi ning töötajaskonna kvalifikatsiooni tõstmiseks. Kohalike omavalitsuste kui noorsootöö põhikorraldajate panus noorsootöö korraldusse ja kvaliteedi tõusu on olnud märkimisväärne: 221 omavalitsust, so peaaegu kõik teevad kulutusi noorsootööle.¹² Perioodil 2010-2013 viis 63 omavalitsust, kus elab kokku 64% Eesti noortest, läbi noorsootöö kvaliteedihindamise¹³ noorsootöö teenuste arendamiseks.

Noortepoliitika areng on kogu maailmas olnud viimasel aastakümnel hoogne. Noortepoliitika arendamise vajadust on kinnitatud mitmetes EL poliitikasuunistes¹⁴, mitmed Eestilegi eeskujuks olevad riigid on oma noortepoliitikat värskest uuendanud¹⁵. Eesti võttis 2006. aastal eesmärgiks kujundada välja noore tegelikest vajadustest ja väljakutsetest lähtuv koordineeritud ja eesmärgikindel tegutsemine erinevates eluvaldkondades, so lõimitud noortepoliitika¹⁶. Kuigi Euroopa Nõukogu lähenemisel põhineva lõimitud noortepoliitika kujundamise ja rakendamise keerukus on ilmne kogu Euroopas¹⁷, on Eesti võetud lähenemist tunnustatud¹⁸.

2.3. ARENGUVAJADUSED JA –VÕIMALUSED

Noore jaoks on oluline saada võimalus kasvada turvalises pere- ja kogukonnas, omandada hea haridus ning näha eneseteostusvõimalusi pakkuvaid ja head elukvaliteeti lubavaid töökohti tulevikus. Samas on vajalik suurendada enda ja ühiskonna arengu suhtes loovat hoiakut ning vähendada passiivseks teenusetarbijaks ja läbikukkujaks kujunemise riske. Seetõttu tuleb luua võimalused avastada oma anded ja huvid noorele sobival moel, saada osa ühistegevustest, vigu tehes neist õppida ja otsida uus võimalus. Noore andeid, huvisid ja loovust tuleb tunnustada ja neid peab olema võimalus arendada. Noorteühingud, noortekeskused ja huvikoolid loovad palju võimalusi vajalike sotsiaalsete pädevuste omandamiseks. Oma huvi ja loovuse avastamine, huviala süvitsi õppimine toimub Eesti noorel enamasti noorsootöös. Aktiivset omaalgatust eeldavad vabatahtlikud tegevused, nt noorteprojektid, annavad

¹⁰ Noorsootööd tehakse peamiselt noortekeskustes (227), huvikoolides (527), noorteühingutes, noortelaagrites, noorsootööühingutes ja noorte osaluskogudes. 2006. aastaga võrreldes on struktuuride (eriti huvikoolide, noortekeskuste ja osaluskogude) arv järjekindlalt kasvanud. Noortevaldkonna infrastruktuuri arendamiseks kasutatud EL struktuuritoetuste kasutamine on perioodil 2007-2013 olnud edukas ning renoveeritud või ehitatud on 50 objekti (valdavalt noortekeskused, aga ka huvikoolid).

¹¹ Vt Noorteseire aastaraamat 2012.

¹² M. Ainsaar, K. Soo „Kohalikud omavalitsused ja lastega pered“ Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, Sotsiaalministeerium 2012.

¹³ <http://www.entk.ee/hindamistulemused>

¹⁴ Nt EU Strategy for Youth – Investing and Empowering, 2009; Council of the European Union Resolution on youth work, 2010; Council of the European Union Resolution on a renewed framework for European cooperation in the youth field 2009.

¹⁵ Nte Belgia (Flaami) „Flemish Youth Policy Plan 2011-2014“, Luksemburg: „Le Pacte pour La Jeunesse 2012-2014“, UK: „Positive for Youth“ 2011-2013, Läti „Youth policy guidelines for years 2009-2018“, Soome „Child and Youth Policy Programme 2012-2015“.

¹⁶ Eesti noorsootöö strateegia 2006-2013

¹⁷ Vt nt L. Siurala käsitlust „History of European youth policies and questions for the future“ kogumikus „The history of youth work in Europe. Volume 3“.

¹⁸ Nt vahetult pärast riikliku strateegiadokumendi heakskiitmist koostatud raport Eesti noortepoliitikast UNFPA projekti „Counting on youth“ raames (Yael Ohana, Ditta Dolejsiova, Christopher Grollman, 2007), nimetab Eesti noortepoliitika kirjeldust üheks paremaks kogu Euroopas. 2013. aastal avaldatud ülevaateraport „Youth and Public Policy on Estonia“ (Simon Bart, Liisa Mürsepp, Ilona-Evelyn Rannala, Marti Taru, Maarja Toots, 2013) toob olulisima positiivse järeldusena esile lõimitud noortepoliitika kujundamise algatuse riigi poolt.

väärtusliku panuse mitmesuguste teadmiste ja oskuste arendamisse¹⁹, lisaks personaalse edukogemuse ja töökogemuse.

Noortevaldkonnal on võimalus noorte potentsiaali avamist ja arengut praegusega võrreldes veelgi rohkem mõjutada. Et kaasata rohkem noori ja leida uusi meetodeid, on vajalik professionaalne suutlikkus ja asjakohane ressursibaas.

Noortel on teistest eagrupidest märkimisväärselt vähem võimalik mõjutada oma eluolu – noorte staatus, õigused ja võim ühiskonnas on nõrgemad²⁰. Noore elus on erinevaid ja ebavõrdseid olusid, mis sõltuvad enamjaolt tingimustest, mille üle noor kontrolli ei oma (sotsiaal-majanduslikud, geograafilised jmt). Avalike teenuste pakkumisel jäetakse noorte spetsiifiline staatus sageli tähelepanuta ja noori käsitletakse kas teenuste objektina või eeldatakse neilt teiste sihtgruppidega võrdset võimekust probleemide ja konkurentsiga edukalt toime tulla. Keerulisematest tingimustest tulijad või need kes individuaalse vastutusega hästi toime ei tule, jäävad aga tihti kõrvale, sotsiaalne kihistumine ja nende tõrjutus süveneb. Seetõttu on eriti oluline vähendada vaesuse ja muude ebavõrdsete olude mõju noore arenguvõimalustele. Noorte riskikäitumist tuleb ühiskonnas paremini ennetada ja selle tagajärgede mõju vähendada.

Noortevaldkonna võimalus on suurendada noorsootöö teenuste kättesaadavust ja rolli noorte sotsiaalse tõrjutuse vähendamisel ja probleemide lahendamisel.

Osalemine enda ja ümbritseva elu korraldamisel on aluseks iga noore elu-olu muutmisele ja laiemalt tugeva kodanikuühiskonna arengule. Sellest, kas noore mõtteavaldused saavad vastuvõtu kodus, koolis ja kogukonnas, kas ta tunneb kokkukuuluvust eakaaslastega ja kas nende ühissettevõtmised on kogukonnas tähenduslikud, sõltub kuuluvustunne ja taju kaasatusest. See aitab vältida sotsiaalset apaatsust, vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada või riigist lahkuda.

Osaluse suurendamiseks peab noortevaldkond leidma senistele lisaks üha uusi osalusvorme, arendama harjumusi kaasaraäkimiseks ja teadvustama osalus kogemusest õppimist. Vajalik on ka mitteosalejate arvamuse teadasaamine ja arvestamine.

Haridusvalikud, tööturule sisenemine, iseseisva (pere)elu alustamine on keerulised üleminekud noore elus. Kaasaegse ühiskonna muutused on toonud kaasa üleminekute ebakorrapärasuse ning sagedase kindluse ja ebakindluse vahel edasi-tagasi liikumise nii iseseisva elukoha, töökoha kui õpingute valikul. Probleemidesse sattumine tööturul noores eas toob sageli kaasa pikaajalise negatiivse mõju. Üleminekuetappidega (haridus-töö-haridus-töö; pere-iseseisvus-pere; majanduslik sõltuvus-sõltumatus jne) kaasaskäivaid probleeme tuleb aidata lahendada. Noorte edasiste elu- ja karjäärivalikute kontekstis on oluline roll ka enesehindamise oskustel, suutlikkusel ise aktiivsust üles näidata ja ettevõtlikul ellusuhtumisel.

Noorte konkurentsivõime tõstmiseks tööturule sisenedes ja tööturul edukale toimetulemisele kaasaaitamiseks saab noortevaldkonna kaudu luua noorte võimekuse tõstmise põhisest arusaamast²¹ lähtudes võimalused töökogemuse omandamiseks, ülemineku(te) toetamiseks, tööelu paremaks tundmiseks ning selliste oskuste ja teadmiste omandamiseks, mis aitavad kaasa töö leidmisele ja tööturul kindlama seisu saavutamisele.

¹⁹ Vt nt analüüs Euroopa Noored programmi raames noorteprojektides osalemise mõjuanalüüsi

http://www.jugendinaktion.at/images/doku/ray_policybrief_121012.pdf

²⁰ Kasearu, K., Kutsar, D. and Trumm, A., 'On determinants of perceived social exclusion among young adults of middle-sized towns in Estonia, Germany and United Kingdom', in Leaman, J. and Worsching, M. (eds), *Youth in contemporary Europe*, Routledge, Abingdon, 2010

²¹ St noore individuaalse võimekuse sh informeeritud valikute tegemiseks vajaliku võimekuse tõstmine ja tegelike võimaluste keskkonna loomine sotsiaal-, haridus- ja tööelus, võimaldab saavutada pikaajalise kombineeritud efekti noorte tööhõvelisuses, vt ka European Policy Brief. *Making capabilities work: Young Europeans' transitions from education to the labour market.* http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-briefs-workable-07-2012_en.pdf ja http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-briefs-workable-072012_en.pdf

II LÄBIVAD PÕHIMÕTTED, EESMÄRGID, MEETMED JA INDIKAATORID AASTATEKS 2014-2020

1. LÄBIVAD PÕHIMÕTTED

Meetmete väljatöötamisel on lähtunud senistest Eesti noortepoliitika põhimõtetest, mille kohaselt tuleb:

- käsitleda noort tervikuna, st selleks, et rakendada tõeliselt mõjusaid tegevusi ja meetmeid mistahes noortesse puutuva eesmärgi saavutamiseks või probleemi lahendamiseks, on vaja vaadelda noore inimese kogu eluolu ja seda mõjutavaid tegureid, mitte piirduda ühe asutuse või valdkonna haldusala raamidega;
- kaasata noori, st kaasamine on meetmete kvaliteedi ja mõju tagamise vahend;
- saavutada koosmõju, st püüelda erinevate valdkondade ja teadmiste kasutamise kaudu suurima ühise mõju saavutamise poole.

Perioodiks 2014-2020 määratletakse lisaks läbivad põhimõtted, millega arvestamine on oluline kõikide meetmete raames:

- Noorte sihtgrupp ei ole homogeenne, mistõttu tuleb mistahes meetmete ja tegevuste kavandamisel ning elluviimisel lähtuda konkreetsete noorte tegelikest oludest ja vajadustest ning arvestada erisustega, mis tulenevad soost, rahvusest, kultuurist, tervislikust seisundist, elukohast, sotsiaalmajanduslikust olukorrast vm.
- Noorsootöö toetab kõikide oma meetmetega noore tervist ja tervislikku eluviisi edendamist väärtusi ja hoiakuid. See eeldab noortevaldkonna töötajaskonna pädevuste ja töövahendite järjekindlat arendamist ning tugineb teadmispõhisele lähenemisele sihtgruppide, koolituste, töövahendite ja sekkumiste lõikes.
- Noortevaldkond aitab kaasa ühiskonna lõimitusele sh võrdõiguslikkuse edendamisele ja diskrimineerimise ennetamisele ning hoolivusele ümbritseva elukeskkonna suhtes.
- Noortepoliitika ja noorsootöö meetmeid kavandades ning ellu viies on oluline aidata noorel saavutada enesekindlus ja võimekus tulla toime olulistel eluvaldkondades nagu õpingud, tööturg, peresuhted jt. Noore raskusi tuleb varakult märgata ja vajadusel tuleb noorel aidata leida vajalik professionaalne tugi.
- Noortevaldkond on osa toimivast koostööst erinevate noore elu puudutavate valdkondade vahel. Vajadusel tuleb süsteemne koostöö algatada ja selle toimimist toetada.

2. ÜLDEESMÄRK

Arengukava üldeesmärgiks on:

noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

Indikaatorid:

1. Põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18-24 a.) osakaal
 - Algtase 2012: 10,5%
 - Sihttase 2020: 9,5%
2. Noorte töötuse määr vanusegrupis 15-24
 - Algtase 2012: 20,9%
 - Sihttase 2020: 10%

3. ALAEESMÄRGID, EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE MEETMED JA OLULISEMAD TEGEVUSED

Noortevaldkonna meetmed ja tegevused on suunatud järgmiste alaeesmärkide ja eesmärgiseisundite saavutamisele.

ALAEESMÄRK 1: NOOREL ON ROHKEM VALIKUID OMA LOOME- JA ARENGUPOTENTSIAALI AVAMISEKS

Indikaator: noorte kaasatus noorsootöös (% noorte koguarvust)

- Algtase 2012: 42%
- Sihttase 2020: 60%

Meede 1: Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks

Noorel peab olema võimalus kasvada turvalises ja sallivas pere- ja kogukonnas, saada hea haridus ning näha tulevikus eneseteostusvõimalusi pakkuvaid ja head elukvaliteeti lubavaid töökohti. Selleks tuleb luua noore jaoks võimalused avastada oma anded ja huvid, olla osaks ühistegevustest, algatada ettevõtmisi ning olla seeläbi kogu- ja ühiskonna arengu aktiivseks osapoolteks.

Meetme 1 raames viiakse ellu järgmised olulisemad tegevused:

- 1.1. luuakse nutika noorsootöö kontseptsioon;
- 1.2. kasutatakse rohkem infotehnoloogilisi võimalusi töös noortega sh noorte digitaalse kirjaoskuse tõstmiseks IKT-ga seotud huvitegevuste pakkumiseks;
- 1.3. suurendatakse noortevaldkonnas võimekust luua ja arendada erinevate noorte jaoks sobivat sotsialiseerumise keskkonda;
- 1.4. toetatakse noorte omaalgatust ja noorteprojekte;
- 1.5. tugevdatakse noorsootööd koolikeskkonnas;
- 1.6. mitteformaalses keskkonnas õpitu väärtust tunnustatakse formaalhariduses ja tööturul senisest rohkem ning toetatakse noorsootöös arendatud õppevara ja olemasolevate instrumentide kasutamist formaalhariduses;
- 1.7. suurendatakse noorte huvide paremat arvestamist huvihariduses, eelkõige noorte osaluse kaudu otsustes;
- 1.8. arendatakse huvihariduse meetodikate mitmekesisust ja koostööd noortevaldkonna teiste osapooltega.

ALAEESMÄRK 2: NOOREL ON VÄIKSEM RISK OLLA TÕRJUTUD

Indikaator: noorsootöö piirkondlik kättesaadavus

- Algtase 2012: noori huvikooli kohta 596; noori noortekeskuste kohta 1384
- Sihttase 2020: noori huvikooli kohta 400; noori noortekeskuste kohta 1000

Meede 2: Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Võimalused mitmekülgseks arenguks ja ühistegevuseks ei ole Eestis noorte jaoks võrdsed. Vajalik on järjepidevalt pöörata tähelepanu takistustele, mis noorte ees seisavad ning kasutada rohkem noorsootöö ja noortepoliitika võimekust nende eemaldamisel. Noorte tööturuprobleemide ennetamisel ja nendega edukal toimetulemisel lähtume noorte võimekuse tõstmise põhisest arusaamast, mille kaudu saab noortevaldkonnas luua võimalused töökogemuse omandamiseks, üleminekute toetamiseks, ohutuks tööellu astumiseks, tööelu paremaks tundmiseks, ning selliste oskuste ja teadmiste omandamiseks, mis aitavad noorel tööturul kindlalt seisus olla.

Meetme 2 raames viiakse ellu järgmised olulisemad tegevused:

- 2.1. suurendatakse tasuta noorsootöö kättesaadavust;
- 2.2. arendatakse pädevusi ja metoodikat noorsootöös, sh huvihariduses, et kaasata erinevaid noori;
- 2.3. kohalikus transpordikorralduses arvestatakse senisest rohkem noorsootöö teenustega;
- 2.4. luuakse noorsootöötajatele võimalus saada vajadusel nõustamist jm professionaalset tuge;
- 2.5. suurendatakse noorteuuringute ja noortepoliitika osapoolte koostöö kaudu teadmiste vähemate võimalustega noorte vajadustest ja noorte takistustest tööelu probleemide lahendamisel ning arvestatakse sellega erinevate poliitikavaldkondade meetmete kavandamisel;
- 2.6. toetatakse noorte tööhõivevalmidust aidates kaasa töökogemuse saamisele (sh vabatahtlikuna) ning tööelu paremale tundmisele, erilist tähelepanu vajavad noorte riskirühmad;
- 2.7. suurendatakse noorte võimekust olla tööturu loojaks toetades noorte omaalgatusi ja rakendades paremini noorsootöö võimalusi ettevõtlikkuse ja ettevõtlike väärtustamiseks, mh koostöös ettevõtjatega;
- 2.8. haridusest ja tööturult eemalejäänud noorte jaoks käivitatakse noortevaldkonna asutuste ja ühingute baasil tugimeetmed, mis aitavad toetada noorte tagasitoomist haridusse ja/või edukat jõudmist tööturule.

ALAEESMÄRK 3: NOORE OSALUS OTSUSTES ON ROHKEM TOETATUD

Indikaatori: organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud jm noorte osaluskogud)

- Algtase 2012: 85
- Sihttase 2020: 200

Meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes

Noore võimalused ja soov osaleda otsustes, mis tema elu ja ühiskonda puudutavad, on aluseks sidusa ühiskonna arengule Eestis. Osalemine enda ja ümbritseva elu korraldamisel ja vabatahtlikus tegevuses loob baasi tugeva kodanikuühiskonna arengule, milles noored on aktiivseks sotsiaalsete muutuste osapoolteks. Osalusest sõltub paljuski kuuluvustunne ja taju kaasatusest, mis aitab vältida vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada või riigist lahkuda.

Meetme 3 raames viiakse ellu järgmised olulisemad tegevused:

- 3.1. toetatakse traditsiooniliste osalusvormide, eelkõige noorteühingute ja noortevolikogude jätkusuutlikku arengut;
- 3.2. arendatakse noorteühingute aastatoetuste ja osaluskogude toetamise süsteemi;
- 3.3. toetatakse ühingute liikmeskonna laiendamist noortejuhtide kaasamisvõimekuse tõstmise kaudu;

- 3.4. arendatakse ja toetatakse uusi noorte osalusvorme, et avardada osalust ja osaluse õppimist toetavaid meetodeid noortevaldkonna asutustes ja ühingutes, sh pööratakse erilist tähelepanu noortejuhtide, noorsootöötajate ja erinevate valdkondade ametnike pädevuse tõstmisele;
- 3.5. parandatakse osaluse eelduseks olevat noorte informeeritust, milleks tugevdatakse noorteinfo riiklikku süsteemi ja toetatakse selle kvaliteetset toimimist eri osapoolte koostöös.

ALAEESMÄRK 4: NOORTEVALDKONNA TOIMIMINE ON MÕJUSAM

Indikaatorid:

1. Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootöoga
 - Algtase 2013: ei ole teada
 - Sihttase 2020: 85% osalenutest on rahul
2. Koolituses osalevate noorsootöötajate osakaal aasta lõikes
 - Algtase 2012: 10%
 - Sihttase 2020: 15%

Meede 4: Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Noortevaldkonna kui noorega kõige mitmekülgsemalt suhestuva eluala areng on tähtis riigi seatud eesmärkide saavutamiseks. Teadliku lõimitud noortepoliitika rakendamine tagab asjakohase valdkondadeülese ühistöö ning meetmete mõjususe. Noorsootöö ja selle korralduseks vajaliku taristu süsteemne arendamine aitab nii noortepoliitika kui haridus-, töö- ja sotsiaalpoliitika eesmärgi paremini saavutada.

Meetme ja alaeesmärgi 4 saavutamiseks viiakse ellu järgmised olulisemad tegevused:

- 4.1. suurendatakse noorteuuringute ja -seire tulemuste kasutamist poliitikate kujundamisel;
- 4.2. toetatakse püsivat koostööd praktikute, ametnike ja uurijate vahel;
- 4.3. luuakse võimalused uute teadmiste tekkimiseks mitteformaalse õppe ja selle tulemuste kohta noortevaldkonnas;
- 4.4. toetatakse kohalike omavalitsuste püüdlusi kvaliteetseks noorsootöö taristu ja teenuste korralduseks, mh kvaliteedihindamise arendamise kaudu;
- 4.5. soodustatakse omavalitsuste koostööd ja ühisarengut noorsootöö teenuste ja/või piirkondade lõikes;
- 4.6. suurendatakse rahvusvahelise koostöö võimalusi ja selle tulemuste kasutamist;
- 4.7. tuuakse ühiskonnas paremini esile noortepoliitika ja noorsootöö mõju ning toetatakse sellekohase teadlikkuse tõusu erinevate osapoolte, sh lapsevanemate, seas;
- 4.8. tõstetakse noorsootöötajate professionaalsust, sh tasemehariduse ja täiendkoolituse arendamise ning pädevuste seire toel;
- 4.9. luuakse ja rakendatakse meetmeid vald- ja ametkondadeüleseks süsteemseks koostööks noortevaldkonnas.

III ARENGUKAVA JUHTIMINE JA ELLUVIIMINE, SEIRE JA RAHASTAMINE, SEOSD TEISTE STRATEEGIATEGA NING LÄBIVATE TEEMADEGA ARVESTAMINE

1. JUHTIMINE JA ELLUVIIMINE

Noortevaldkonna arengukava viiakse ellu vastavalt Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2005. a. määrusele nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“.

Arengukava elluviimise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Arengukava elluviimises osalevad lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumile ka Sotsiaalministeerium, Justiitsministeerium, Siseministeerium ja Kultuuriministeerium ning teised osapooled, eelkõige noortevaldkonna asutused ja ühingud, kohalikud omavalitsused ning maavalitsused vastavalt oma vastutusvaldkonnale arengukava rakendusplaani alusel. Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas on elluviimisel oluline roll Eesti Noorsootöö Keskusel ja Sihtasutuse Archimedes Euroopa Noored Eesti Bürool.

Arengukava elluviimine toimub rakendusplaani alusel, kus on aastate lõikes esitatud elluviidavad tegevused, nende maksumus ja elluviimise eest vastutajad. Esimese rakendusplaani eelnõu perioodiks 2014-2017 esitab haridus- ja teadusminister Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks hiljemalt kolme kuu jooksul arengukava kinnitamisest, seejärel vastavalt kehtivatele nõuetele iga-aastaselt.

2. SEIRE, ARUANDLUS JA TÄIENDAMINE

Haridus- ja Teadusministeerium esitab igal aastal Vabariigi Valitsusele ülevaate arengukava täitmisest, arengukavas ja rakendusplaanis esitatud eesmärkide saavutamise ning meetmete tulemuslikkusest, tehes vajadusel arengukava täiendamise ja muutmise ettepanekuid.

Arengukava elluviimise tulemuslikkuse hindamine põhineb eelkõige arengukavas fikseeritud eesmärkide indikaatorite saavutamise ja rakendusplaani tulemuslikkuse hindamisel.

Arengukava elluviimise aruandlus toimub iga-aastaselt koostatavate rakendusplaanide aruandluse kaudu, mis esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. Nimetatud aruanded on aluseks valdkonna arengukava täiendamise või lõpetamise otsustamisel.

3. RAHASTAMINE

Arengukava maksumuse prognoos aastate ja meetmete lõikes

	2014	2015	2016	2017	2018-2020	2014-2020
Meede 1: Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks	7 290 794	5 747 411	5 843 362	6 395 429	22 142 189	47 419 185
<i>sh välistoetus</i> (2007-2013 ERF)	1 729 050	196 394				
(Erasmus+)	2 554 009	2 602 458	2 823 444	3 292 258	12 832 676	
Meede 2: Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine	4 345 540	3 531 151	5 115 423	4 780 187	11 293 426	29 065 727
<i>sh välistoetus</i> (Norra EMP)	2 725 364	771 931	740 732			
(2014-2020 ESF)	410 967	1 710 475	3 063 850	3 452 656	7 767 902	
Meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes	1 498 741	1 066 741	1 066 741	1 066 741	3 200 223	7 899 187
Meede 4: Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine	1 380 022	776 267	775 893	775 193	2 325 579	6 032 954
<i>sh välistoetus</i> (2007-2013 ESF)	605 814					
KOKKU	14 515 097	11 121 570	12 801 419	13 017 550	38 961 417	90 417 053
RES 2014-2017						
Välistoetus kokku	8 025 204	5 281 258	6 628 026	6 744 914	20 600 578	47 279 980
Sh EL 2007-2013						2 531 258
Erasmus+						24 104 845
EL 2014-2020						16 405 850
Norra EMP						4 238 027

Rahastamiskavas on aluseks võetud:

- 2014 aasta eelarve, mis on edastatud RM poolt Riigikogule menetlemiseks;
- 2015-2017 – RES 2014-2017 kinnitatud mahud, millele on lisatud 2014+ vahendid, sh kaasfinantseering;
- 2014-2020 aasta noorte- ja noorsootöö projektide toetuse prognoos programmis Erasmus+;
- 2018-2020 – on jäetud 2017 tasemele.

4. SEOSD TEISTE STRATEEGIATEGA

Noortevaldkonna tulemuslikkuseks on oluline edukas koostöö teiste eluvaldkondadega – noore eluolu tervikuna käsitledes on vajalik saavutada erinevate valdkondade meetmete koosmõju. Strateegiliste plaanide tasandil panustab noortevaldkonna arengukava Eesti konkurentsivõime kava Eesti 2020 eesmärkidesse. Lisaks panustab arengukava elluviimine eelkõige järgmiste kavade eesmärkide saavutamisesse:

- Riiklik strateegia „**Säästev Eesti 21**” seab üheks eesmärgiks sidusa ühiskonna läbi sotsiaalse kaasatuse, regionaalse tasakaalu ja tugeva kodanikuühiskonna. Noortevaldkonna arengukava üldeesmärk (noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist) toetab säästva arengu strateegia eesmärgi saavutamist.
- Väljatöötatava arengukava „**Eesti elukestva õppe strateegia 2014-2020**“ eesmärgiks on Eesti inimeste vajadustele ja võimetele vastavate õpivõimaluste loomine kogu elukaare jooksul. Noortevaldkonna arengukava üks läbivaid põhimõtteid ja eesmärke on toetada noorte edukust õpingutes. Noorsootöö ja kooli koostöö mängib selles olulist rolli, eeskätt uute õpikäsitluste kasutuselevõtu, elukestva õppe ja eneseteostusvõimaluste ning õppes osalemise kasvu kaudu, mis kõik suurendavad iga noore valmisolekut haridusest tööturule üleminekul.
- Noortevaldkonna arengukava meetmed suurendavad geograafiliselt ebavõrdsetes oludes elavate noorte võimalust saada osa kvaliteetsest noorsootööst. Sellega toetab noortevaldkonna arengukava „**Eesti Regionaalarengu strateegia aastani 2020**“ eesmärki arendada tasakaalustatud regionaalset arengut igas Eesti piirkonnas. Noortevaldkonna arengukava tegevused toetavad kohalike omavalitsuste võimekust ellu viia kvaliteetset noorsootööd toetades seega lähimuspõhimõtete rakendamist regionaalarengus. Arengukava meetmed võimaldamaks noorte osalust enda ja ümbritseva elu korraldamisel on aluseks tugeva kodanikuühiskonna arengule, mis on omakorda eelduseks kohaliku tasandi arengule.
- „**Laste ja perede arengukava 2012-2020**“ eesmärk on laste ja perede heaolu suurendamine ja elukvaliteedi tõstmine, mistõttu on ka see oluliseks eelduseks noortevaldkonna arengukava tulemuste saavutamisel. Laste ja noorte areng, parim osalus ning kaasamine saavutatakse mõlema arengukava vastastikusel koosmõjul - noortevaldkonnas eeskätt mitteformaalse õppe läbiviimise ning laste- ja perepoliitikas laste õiguste ja perede toimetuleku toetamise kaudu.
- „**Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020**“ eesmärkidesse panustab noortevaldkonna arengukava tervikuna, eriti arvestades läbivat põhimõtet „Noorsootöö toetab kõikide oma meetmetega noore tervist ja tervislikku eluviisi edendavaid väärtusi ja hoiakuid“
- „**Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020**“ määratleb ühe tegevusena „ettevõtlikkuse kasvatamise (noortes jt sihtgruppides)“, mis seostub noortevaldkonna arengukava eesmärgiga toetada loovust, algatusvõimet ja ettevõtliku eluhoiaku kujunemist.
- Noortevaldkonna arengukava panustab oma tegevustega ka väljatöötatava arengukava „**Lõimuv Eesti 2020**“ eesmärkidesse, pakkudes kõikidele noortele võimalusi osaluseks ja kaasa rääkimiseks. Noortevaldkonna asutused ja ühingud saavad panustada uusimmigrantide kohanemisesse noorte sotsialiseerumist toetades.
- **Kodanikuühiskonna arengukava 2011-2014** kodanikuhariduse ja kaasamise eesmärkidesse eeskätt noorte osaluskogude ja noorteühingute tegevuste toetamise kaudu.

- Väljatöötatava **Maaelu arengukava 2014-2020** raames jätkub perioodil 2014-2020 LEADER meetme rakendamine, mille raames on mh toetatud erinevaid maapiirkonna noortele suunatud projekte; lisaks sellele aitab arengukava kaasa noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamise hõlbustamisele, põlvkondade vahetusele põllumajanduses ning kaasaegsete teadmiste ja kogemustega põllumajandustootjate jätkusuutliku vanuselise struktuuri kujundamisele. Noortevaldkonna arengukava aitab mitmete oma meetmetega kaasa noorte ja kohaliku kogukonna ning seal olemasolevate eneseteostusvõimaluste rikastamisele.
- Arengukava panustab oluliselt **Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020** põhieesmärgi saavutamisesse ning mitmete kultuuripoliitika valdkondade prioriteetidesse eelkõige läbi kvaliteetse huvihariduse.

5. LÄBIVAD TEEMAD JA NENDEGA ARVESTAMINE

Keskkonnahoid ja kliima

Arengukava läbivate põhimõtete seas (3) on tõstetud esile hoolivust ümbritseva elukeskkonna suhtes, meetmete kirjelduses on viidatud eesmärgile arendada kogukonna ja kogu ühiskonna sh keskkonna suhtes hoolivat kodanikutunnetust. Seega võimaldab arengukava elluviimine toetada noorte positiivsete hoiakute kujunemist keskkonnahoiu suhtes.

Võrdsed võimalused

Sooliste erisuste arvestamine on määratletud läbiva põhimõttena (1) ja ebavõrdsuse ning tõrjutuse vähendamine noorte seas on üks arengukava viiest põhifookusest (meede 2), mistõttu toetab arengukava elluviimine olulisel määral võrdsuste võimaluste arengut.

Infoühiskond

Meetme 1 tegevus 1 on suunatud infotehnoloogiliste võimaluste kasutamisele noortevaldkonnas ning info on eraldi esile tõstetud olulise eeldusena osaluse tagamisel (Meede 3, tegevus 5). Seega aitab arengukava elluviimine kaasa infoühiskonna arengule.

Regionaalareng

Arengukava toetab regionaalarengut ja arvestab olulisel määral erinevate piirkondade erisust meetmete kavandamisel. Arengukava seoseid regionaalarenguga on kirjeldatud käesoleva peatüki alguses ning arengukavas Lähtekohtade peatükis p 3. Lisaks puudutavad otseselt meetme 2 tegevused 1-3 ja selle indikaator piirkondlikku ligipääsu noorsootöö teenustele.

Riigivalitsemine

Arengukava toetab olulisel määral kaasava ja aktiivse kodanikkonna kujunemist ning selleks on kavandatud meede 3. Lisaks on kogu noortevaldkonna põhialuseks noorte kaasamine otsuste tegemisse (vt arengukava peatükk Lähtekohad p.1).